

Спека І.С.

аспірант,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

БОРОТЬБА З ДИТЯЧОЮ БЕЗПРИТУЛЬНІСТЮ ТА БЕЗДОГЛЯДНІСТЮ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Важливе гноселогічне значення має дослідження історії повоєного часу, особливо в умовах сьогоденних реалій, коли військові дії знову розгорнулися на нашій території. У важких, воєнних умовах зараз перебуває значна частина українського населення і особливо її неповнолітня категорія, яка змушена бачити війну вже в сучасному вимірі.

Зараз як ніколи потрібно звернутися до історичного вирішення проблеми дитячої безпритульності та бездоглядності повоєнної доби. Врахування історичного досвіду та уроків минулого, критичне їх осмислення дають можливість для оптимізації політики захисту дитинства у критичних умовах як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, що робить дослідження актуальним у вимірі сучасного суспільства.

Метою дослідження є вивчення таких соціальних явищ, як дитячої безпритульності та бездоглядності у повоєнну добу та заходи спрямовані на їх подолання.

Серед сучасних вчених-істориків, дослідників даної проблематики потрібно виділити Н. М. Касянову, яка подає регіональну характеристику дитячої безпритульності та бездоглядності у воєнний та повоєнний період на прикладі Донбасу. Також значне місце у нашому дослідженні займає дисертація Л. Г. Голиш, в якій авторка показує класифікацію та специфіку функціонування спеціальних дитячих установ в Україні під час війни та після неї. Дотично торкаються даного питання у своїх роботах Г. М. Голиш, І. В. Маловічко, О. Є. Лисенко, Т. В. Веронська, Т. Волшинська, О. Г. Перехрест.

Не дивлячись на достатню кількість літератури, проблема безпритульності та бездоглядності дітей у повоєнні роки все ж таки не стали предметом конкретного історичного дослідження. Більшість наукових праць з цієї проблеми написані українськими і російськими психологами.

Одним із найтяжчих наслідків німецько-радянської війни стало масове сирітство, дитяча бездоглядність і безпритульність. Масштаби цього аномального соціального явища були вражаючими, а джерелами і чинниками стали різні обставини та реалії воєнної доби, що масово породжували дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зрозумілим є сирітство дітей через втрату батьків на фронті, під час різноманітних бомбардувань, у період окупації, голоду, хвороби, масштабної евакуації, набором на примусову працю тощо, але існувала ціла низка інших причин втрати батьків.

Поряд з фізичними сиротами незмірно зросла кількість соціальних сиріт. Адже чимало безпритульних були позбавлені родинного затишку через матеріальну скруту батьків, які не мали змоги утримувати своїх дітей. Серед них переважали матері-одиночки, які у воєнні роки стали досить чисельною соціальною категорією [2, с. 14]. До цього чинника можна додати прийнятий нормативно-правовий акт 27 червня 1936 року Постанова ЦВК і РНК СРСР

«Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги породіллям, встановлення матеріальної допомоги багатосімейним, розширення сітки родильних будинків, дитячих ясел і дитячих садків, посилення кримінальної кари за неплатіж елементів і про деякі зміни в законодавстві про розлучення». Цією постановою заборонялися аборти та встановлювалася кримінальна відповідальність жінок, що штучно попереривали вагітність, осіб, що здійснювали незаконні операції та осіб, що спонукали жінок до здійснення абортів. Одним із з наслідків заборони абортів стала поява в 40-х роках значної кількості покинутих немовлят [3, с. 51].

До збільшення кількості дітей, позбавлених родинного затишку, долучилася і радянська репресивна система. Адже чимало неповнолітніх громадян часом ставали безпритульними з причин незаконних арештів і ув'язнень, чи заслання їхніх батьків, як «ворогів-народу». За даними звіту Народного Комісаріату освіти «Про влаштування дітей, що лишилися без батьків» на 1945 рік на патронаті перебувало – 66010 осіб, на опіці – 32511, в дитячих будинках – 51491.

Голиш Л.Г. у своїй дисертації наводить регіональну статистику дитячого сирітства після закінчення війни. У Сталінській області було обліковано у цей період 10089 дітей-сиріт. На 1 травня 1947 р.в. Полтавській області налічувалося 11061 дітей-сиріт [2, с. 17].

Слід зауважити, що радянське керівництво підходило відповідально до питання подолання цих масових явищ. З метою виявлення бездоглядних та безпритульних дітей періодично проводилися спеціальні рейди та облави в місцях їх найбільшого скупчення. Як правило, учасниками цих рейдів були працівники правоохоронних органів та учителі, комсомольці, представники широкої громадськості.

Діти, що опинилися під патронатом родичів, знайомих та близьких і які були усиновлені іншими сім'ями, а також багатодітні родини і ті, що втратили годувальників, були взяті на облік у трудові колективи, в яких працюють, чи працювали їх рідні. Їм надавалися різні види матеріальної допомоги, в першу чергу допомога продуктами харчування. За долями таких дітей ретельно слідкували та кожне півріччя кожний центр повинен був подавати відповідну звітність [5, с. 71].

Усвідомлюючи негативні наслідки для країни від великої кількості безпритульних та бездоглядних дітей, керівництво СРСР та УРСР в міру звільнення територій країни від німецько-фашистських загарбників намагалося взяти дане питання під чіткий контроль.

Було прийнято цілий ряд постанов РНК СРСР для вирішення цих соціальних проблем, а саме «Про влаштуванні дітей, що залишилися без батьків» від 23 листопада 1942 року і «Про посилення заходів боротьби з дитячою безпритульністю, бездоглядністю і хуліганством» від 15 червня 1943 року. Ці постанови регламентували заходи щодо вирішення проблеми безпритульності. На органи НКВС покладалася обов'язки по відкриттю дитячих колоній для тримання в них неповнолітніх злочинців (у віці від 11 до 16 років), адже саме в цей період зростає дитяча злочинність. До кінця 1943 року число підлітків у цих колоніях досягло 50 тис. чоловік [4, с. 58].

Важливе значення також мали постанови «Про організацію допомоги дітям, батьки яких загинули у боях з німецько-фашистськими окупантами, замордовані або розстріляні фашистськими загарбниками під час окупації

районів УРСР»; РНК СРСР від 30 липня 1944 р. «Про заходи боротьби з бездоглядністю і безпритульністю дітей в Українській РСР», які давали змогу покращити становище дітей, які залишилися без батьківської опіки.

Також Указом Президії Верховної Ради УРСР від 8 вересня 1943 р. вдосконалювався порядок усиновлення, згідно з яким збільшувалась державна допомога вагітним жінкам, багатодітним та самотнім матерям, встановлювалося почесне звання «Мати-героїня», засновувалися орден «Материнська слава» та медаль «Медаль материнства». Водночас скасовувалося право матері звертатися до суду з позовом про встановлення батьківства. Права й обов'язки подружжя породжував лише зареєстрований шлюб, що, на думку законодавця, мало сприяти зміцненню сім'ї, виховувало відповідальне ставлення до шлюбу [6].

Для подолання дитячої безпритульності та бездоглядності була створена ціла розгалужена система спеціальних дитячих установ. Зокрема, виділено такі установи: дитячі кімнати міліції (ДКМ), дитприймальники-розподільники (ДПР), будинки дитини, дитбудинки звичайного і спеціального типу, дитбудинки при промислових підприємствах, колгоспні дитбудинки, лікувальні та санаторні дитбудинки, дитячі трудові колонії (ДТК), дитячі трудово-виховні колонії (ДТВК). Зазвичай вони працювали в умовах матеріально-фінансового дефіциту та не завжди були забезпечені навіть речами першої необхідності, але навіть в умовах повоєнної розрухи вони виконували свою соціальну роль [2, с. 20].

Підсумовуючи можна сказати, що в УРСР відповідально відносилися до вирішення проблеми післявоєнної дитячої безпритульності та бездоглядності. Починаючи з 1942 року були розпочаті масштабні заходи для подолання цих соціальних явищ, а саме були створені постійно діючі комісії для боротьби із дитячою безпритульністю та бездоглядністю на всій території Радянського Союзу, також вжиті заходи для чіткого обліку дітей, котрі залишилися без батьківської опіки. Політика керівництва партії у сфері допомоги дітям із особливим соціальним статусом відзначалася активною нормативною та виконавчо-організаторською діяльністю. Була створена розгалужена система спеціальних дитячих установ різних типів, якими опікувалася держава. Всі вжиті заходи дали можливість значно зменшити кількість дітей які перебували на вулиці вже на початку 50-их років. Питання дитячої безпритульності і бездоглядності повоєнної доби, дивлячись на сьогоденні реалії вимагає більш комплексного дослідження і може стати темою окремої роботи.

Список використаних джерел:

1. Голиш Г. М. Становище неповнолітніх громадян України в період німецько-радянської війни (1941-1945 рр.) : монографія / Г. М. Голиш. – Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького ; ЦНТЕІ, 2005. – 323 с.
2. Голиш Л. Г. Функціонування спеціальних дитячих установ УРСР 1943 – 1950 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. / Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 25 с.
3. Маловічко І. Подолання дитячої безпритульності і бездоглядності в 1935-1945 роках 20 століття на території України / І. Маловічко // Пріоритетні напрями розвитку правової системи України : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., Донецьк, 25-26 жовтня 2013 р. – Донецьк, 2013. – С. 51–53.
4. Коваль М. В. Україна у Другій світовій війні 1939-1945: спроби сучасного концептуального бачення / М. В. Коваль. – К. : Либідь, 1994. – 58 с.

5. Шеремета О.В. До питання про становище дітей в Україні в перші повоєнні роки (1946-1950 рр.) / О.В.Шеремета // Історія України: маловідомі імена, події, факти / Інститут історії України НАН України – К. : «Рідний край», 1998. – Вип. 3. – С. 70–78.

6. Інформаційний портал Служби безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sbu/control/uk/publish.html>.

Черкас Т.В

аспірант,

Інститут історичної освіти

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ПІДТРИМКА НІМЕЧЧИНОЮ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань [1].

Для підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україні слід розв'язати три проблеми: запровадити законодавчу реформу в галузі юстиції, внести зміни до виборчого законодавства і припинити будь-які прояви вибіркового застосування правосуддя. Про це за підсумками своїх переговорів з представниками української влади та опозиції заявив міністр закордонних справ Німеччини Гідо Вестервелле.

«Україна зараз перебуває на історичному роздоріжжі і дуже б хотілося, щоби був зроблений вибір на користь європейських цінностей. Дуже важливо, щоби вибіркоче правосуддя не застосовувалося в цій системі спільних цінностей – його не повинно бути ані в Україні, ані в Європі», – зазначив Вестервелле.

Вестервелле мав зустріч з міністром закордонних справ України Леонідом Кожарою, який попросив свого німецького колегу «про допомогу і посилене співробітництво з питань, які ще залишаються невирішеними» з підготовки до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Кожара назвав Німеччину надзвичайно важливим стратегічним партнером і найбільшою країною ЄС, «позиція якої в багатьох питаннях буде вирішальною». «Ми б хотіли, що у всіх питаннях від двосторонніх стосунків до євроінтеграції у нас було порозуміння», – зазначив він.

Для виконання всіх умов щодо підписання Угоди про асоціацію з ЄС українські опозиційні сили мають об'єднати свої зусилля з європейськими колегами і використати всі можливі засоби тиску на владу, зокрема, щодо вимоги звільнити Юлію Тимошенко, сказав по завершенні зустрічі Кличко.

Вестервелле додав, що його політична сила готова до конструктивної роботи над законами, які необхідні для просування європейської інтеграції України. «Політична ситуація в Україні характеризується подальшою концентрацією влади і багатства в руках президента Януковича і його